

Pandangan pelajar tentang penggunaan kes dalam pembelajaran subjek etika

Suraiya Ishak¹, Ahmad Rafli Che Omar², Kadir Ariffin¹, Mohd Yusof Hussain¹

¹Pusat Pengajian Sosial, Pembangunan & Persekitaran, Fakulti Sains Sosial & Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia,

²Pusat Pengajian Pengurusan, Fakulti Ekonomi & Pengurusan, Universiti Kebangsaan Malaysia

Correspondence: Suraiya Ishak (email: suraiya@ukm.my)

Abstrak

Makalah ini membincangkan penggunaan kes sebagai kaedah bagi pembelajaran subjek etika pembangunan. Kaedah ini memberi peluang pelajar berfikir secara aktif dan mengaplikasi prinsip etika. Kaedah pengajaran dan pembelajaran kursus etika secara teori melalui kuliah sehala bagi tujuan aplikasi dan normatif adalah kurang sesuai. Justeru itu penggunaan kes akan membuka ruang untuk pelajar berfikir secara kritis dan mengaplikasi prinsip etika. Penyelidik telah melakukan percubaan terhadap pelajar tahun akhir yang mengikuti kursus etika pembangunan. Mereka didedahkan kepada dua mode pengajaran, iaitu kuliah menggunakan kes pada lima minggu pertama dan kuliah tradisional pada minggu seterusnya. Pada minggu ke-14 borang kaji selidik telah diedar bagi mendapatkan pandangan pelajar berdasarkan pengalaman pembelajaran mereka. Hasil kajian menunjukkan bahawa penggunaan kes telah membolehkan pelajar memahami teori dan aplikasi teori etika dengan lebih baik. Selain itu, penggunaan kes semasa membolehkan pelajar mendapat pengetahuan tentang isu etika yang berpotensi mereka hadapi setelah memasuki alam pekerjaan dan persekitaran industri yang sebenar.

Katakunci: etika, etika aplikasi, etika pembangunan, kes, pembelajaran, penaakulan moral

Learning ethics - Students' perception of the use of case-studies

Abstract

This article discusses the use of case-study as a method of teaching the subject of development ethics in Malaysia. The hypothesis was that case studies amply allow for students' critical thinking as well as for the normative contextualisation of the ethical principles both of which are often limited in a one-way lecturing and theoretical mode of teaching. The study involved conducting an experiment with a group of final year students of a development ethics course. The students followed two learning modes comprising lectures with case-studies for the first five weeks of the course and traditional lectures for the following weeks. During the 14th week of the course, questionnaires were administered to obtain students' evaluation of their learning experience. Results of the study showed that the lecture-with-case studies mode had effectively assisted students to better understand moral theories and their applications. Besides, the case studies had enabled them to anticipate potential ethical issues that may arise in a real industry and working environment.

Keywords: applied ethics, case studies, development ethics, ethics, learning, moral reasoning

Pengenalan

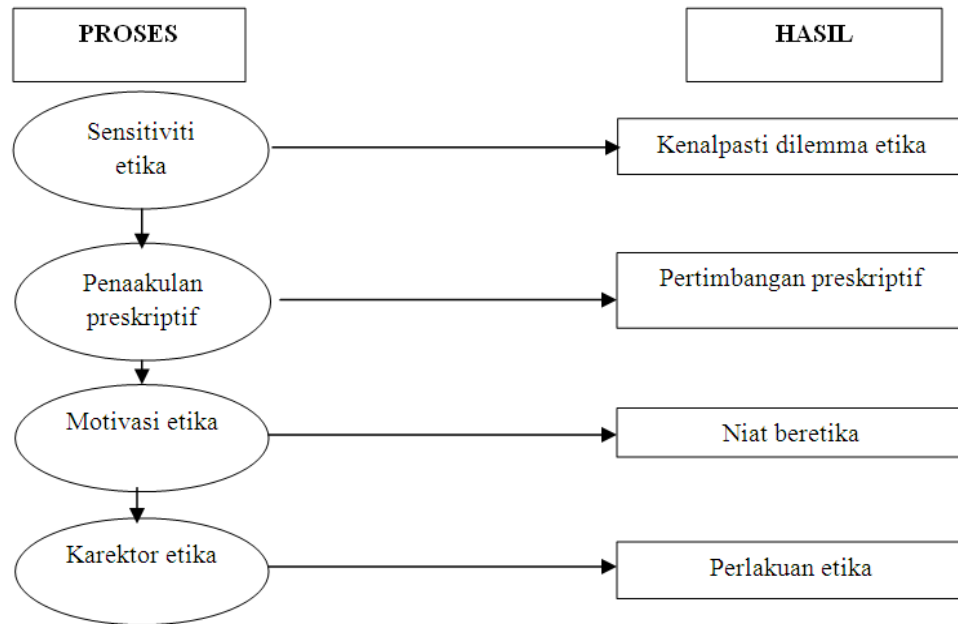
Menurut Suraiya (2012), sistem pendidikan tertiar perlu melahirkan modal insan mahir dalam perkara teknikal bidang masing-masing serta memiliki penghayatan moral dan etika di tahap yang tertinggi. Kejadian salah laku dan penyelewengan pelbagai skala serta melibatkan organisasi awam atau swasta, sama ada di peringkat domestik atau antarabangsa yang melibatkan pihak dalaman atau organisasi yang berkaitan, sering dialporkan di media massa (Borhan, 2009; Handoyo, 2009; Yeng, 2009; Charles, 2011; Sira, 2009; dan Muthiah, 2009). Di samping itu, ahli akademik masa kini turut berminat mengkaji perkara tersebut bagi mencari penjelasan dan mengenal pasti faktor-faktor yang mendorong penyelewengan dan salah laku (Suraiya & Mohd Yusof, 2013; Suraiya et al., 2011; Lan et al., 2010; Culpan & Trussel, 2005; Lowry, 2003; Sridharan et al., 2002; Kracher et al., 2002; dan Mayhew & King, 2008). Perkembangan itu menggambarkan kesedaran dan kemahuan terhadap modal insan yang bijak dan beretika bagi mengisi keperluan organisasi pada masa hadapan.

Satu sumber penting kepada usaha melahirkan modal insan yang beretika tinggi adalah melalui sistem pembelajaran. Kandungan ilmu serta kaedah penyampaian ilmu yang bersesuaian penting bagi menentukan kejayaan usaha menerapkan moral dan etika dalam karekter diri pelajar, iaitu modal insan yang bakal dilahirkan. Justeru setiap peringkat pengajian mempunyai matlamat dan fokus penekanan yang tersendiri yang direalisasikan menerusi misi tertentu. Dalam konteks pengajian tinggi, subjek etika yang diajar dalam bidang masing-masing perlu berupaya meningkatkan kesedaran etika, mendorong pelajar untuk memilih perlakuan etika dan mengaplikasi prinsip moral dalam setiap pertimbangan profesional. Sehubungan itu, penerapan etika dalam bentuk normatif dan aplikasi harus menjadi sasaran kepada penyampaian isi kandungan subjek etika di institusi pengajian tinggi.

Kaedah pengajaran yang bersesuaian dan efektif bagi menggalakkan pertimbangan dan aplikasi prinsip etika dalam diri individu pelajar perlu diterokai. Penggunaan kes dan perbincangan kes secara berkumpulan adalah antara kaedah pengajaran yang diyakini dapat memudahkan visualisasi senario, kefahaman dan penghayatan pelajar mengenai isu etika. Tambahan pula penggunaan kes dalam pengajaran kursus dalam disiplin pengurusan perniagaan sudah lama diamalkan bagi memberi kefahaman pelajar tentang realiti pengurusan korporat serta ruang bagi pelajar memikirkan teori yang dipelajari dalam konteks menyelesaikan/membincangkan kes tersebut (Ganguly, 2013; Callanan & Tomkowicz, 2011; Yin, 2009; DesJardins & Diedrich, 2003; dan Peterson & Govindarajulu, 2003). Justeru kajian ini bertujuan memeriksa dan menilai pandangan pelajar tentang penggunaan kes dalam penyampaian subjek etika pembangunan. Ini sejajar dengan kajian Schmidt et al. (2009) yang menyatakan kajian mengenai teknik pengajaran berkesan bagi mata pelajaran etika di peringkat universiti masih lagi kekurangan. Oleh itu kajian ini secara khusus akan melaporkan kesan pendekatan pengajaran berasaskan kes dalam usaha membina kesedaran etika (*moral awareness*) dan keupayaan penaaakulan moral (*moral reasoning*) di kalangan pelajar peringkat tertiar.

Kerangka teori

Berdasarkan kerangka Komponen Kelakuan Etika Rest (1986), terdapat empat proses penting yang perlu dilalui oleh individu sebelum membuat pilihan keputusan yang beretika seperti ditunjukkan dalam Rajah 1. Berdasarkan rajah tersebut, model Rest (1986) menyarankan bahawa kelakuan etika dihasilkan melalui proses yang melibatkan empat turutan. Dua peringkat pertama adalah penting kerana ia membentuk asas logik kognitif untuk individu memilih perlakuan beretika. Justeru itu, ia merupakan domain yang perlu kepada pendekatan pengajaran berkesan bagi mencapai pembentukan kesedaran etika dan keupayaan penaaakulan moral yang lebih baik dalam kalangan pelajar yang bakal menjadi agen pembangunan.

Dipetik daripada artikel Emotion and Ethical Decision-making in Organizations (Gaudine & Thorne, 2001).

Rajah 1. *Komponen Keputusan Etika Rest*

Schmidt et al. (2009) berhujah dalam membentuk kognitif moral seseorang pelajar, kaedah pengajaran etika seharusnya memberi ruang kepada mereka untuk melaksanakan pemikiran kritis. Hal ini tidak wujud dalam kaedah pengajaran tradisional, iaitu pengajaran yang tertumpu kepada penyampaian kuliah sehala semata-mata. Intervensi dalam bentuk menjawab kes atau mengupas kes tertentu yang selari dengan bidang kajian adalah sangat penting dalam membuka ruang pelajar mengekspresi pandangan dari segi nilai serta melazimkan mereka dengan ekspresi tentang moral. Sehubungan itu, McCarthy dan McCarthy (2006) telah mencadangkan penggunaan kajian kes sebagai alat mengajar yang penting bagi bidang pengurusan perniagaan. Ini kerana kajian kes memberi suasana dunia sebenar ke dalam kelas dan memberi ruang pelajar untuk memahami dan membincangkan kes tersebut dengan kritis serta mengaplikasikan teori yang telah dipelajari secara berkesan. Schmidt et al. (2009) telah menggunakan strategi intervensi *Deliberate Psychological Education* (DSE) bagi membina kognitif yang berkaitan dengan aspek moral dalam kurikulum sedia ada (Schmidt et al., 2009). Menerusi pendekatan DES pelajar yang mengikuti kursus Etika Perniagaan telah dilibatkan dengan eksperimen dalam bentuk meminta pelajar memikirkan isu-isu etika dalam kes perniagaan dan menulis respons kritis tentangnya. Pendekatan pengajaran berasaskan perbincangan kes juga telah digunakan oleh Lowry (2003) dan Maclagan (2003). Dalam kajian Lowry (2003) dan Maclagan (2003), kes-kes khusus yang berlaku di peringkat tempatan telah digunakan bagi membina kesedaran etika dan penaakulan moral pelajar universiti. Di samping itu kajian oleh Callanan dan Tomkowicz (2011) turut menggunakan kes berkaitan yuran kad debit sebagai alat bantuan mengajar Etika Perniagaan bagi memahamkan pelajar mengenai cabaran dihadapi pengurus perniagaan dalam menangani konflik memaksimumkan keuntungan kapitalis di satu pihak dan jangkakan etika masyarakat di pihak yang lain.

Kaedah pengajaran dan pembelajaran (P & P) menggunakan kes yang menjadi amalan para pensyarah pengurusan perniagaan cuba diaplikasikan ke dalam kaedah penyampaian kursus Etika Pembangunan untuk pelajar program Sains Pembangunan. Penggunaan kes membolehkan pensyarah mendedahkan dan menyampaikan subjek Etika Pembangunan dalam bentuk etika gunaan (*applied ethics*) seperti mana yang telah ditekankan dalam pengajaran subjek Etika Perniagaan (Callanan & Tomkowicz, 2011; DesJardins & Diedrich, 2003; Peterson & Gonvindarajulu, 2003; dan Velasquez, 2002). Menurut Yin (2009), penggunaan kes bagi tujuan pengajaran adalah untuk membina satu kerangka panduan perbincangan dan

perbahasan pelajar. Oleh yang demikian, kes-kes yang dibina untuk tujuan pengajaran adalah berbeza dengan kes untuk penyelidikan. Kes untuk pengajaran tidak perlu sarat dengan maklumat peristiwa yang lengkap dan tepat atau data yang empirikal seperti sebuah penyelidikan kes. Ini kerana peranan kes pengajaran ialah untuk menyediakan landasan atau sempadan perbincangan pelajar dalam usaha memahami topik pengajaran dengan lebih efektif.

Metodologi

Latar belakang eksperimen

Kursus Etika, Perundangan & Pembangunan (SKAD 3403) adalah kursus wajib program Sains Pembangunan yang perlu diambil semasa pelajar berada pada Tahun Ketiga. Kursus ini ditawarkan pada setiap semester kedua sesi pengajian. Pengajaran kursus ini menggunakan kaedah konvensional yang melibatkan penyampaian kuliah dan penghasilan projek berkumpulan dalam bentuk penulisan esei ilmiah mengenai isu etika dalam pembangunan.

Pada Semester Kedua Sesi 2012-2013 satu eksperimen singkat telah dilakukan dengan mendedahkan pelajar kepada dua mode pengajaran, iaitu mode kuliah konvensional dan mode pengajaran dengan melibatkan perbincangan kes. Mode pengajaran berasaskan perbincangan kes telah dijalankan pada lima minggu pertama pengajian. Sepanjang tempoh tersebut pensyarah telah mengajar prinsip etika dan pada akhir setiap sesi kuliah, bahan kes yang melibatkan isu etika nasional atau antarabangsa diedarkan kepada pelajar. Pada setiap sesi kuliah kes berbeza akan diberikan kepada pelajar. Bahan tersebut melibatkan beberapa artikel akhbar berkaitan isu yang hendak dibincangkan dan diikuti oleh lampiran yang memuatkan beberapa soalan yang perlu dibincangkan secara berkumpulan. Jawapan perlu disediakan secara bertulis dan wajib dihantar pada sesi kuliah berikutnya. Antara bentuk soalan yang diberikan adalah meminta pelajar memberikan pandangan kritis dengan mengaplikasi prinsip etika yang dipelajari dalam kuliah. Selain mendapatkan pandangan pelajar tentang prinsip etika secara lisan, pengajaran pada minggu tersebut juga akan merujuk kepada kes berkenaan. Justeru itu, pelajar mempunyai idea yang mantap tentang beberapa kes etika dalam pembangunan. Idea dan pengetahuan ini digunakan secara berkesinambungan bagi membincangkan topik kuliah pada minggu-minggu berikutnya. Sebagai perbandingan, pada minggu keenam hingga ke-13, kuliah disampaikan secara tradisional, iaitu berdasarkan teori tanpa kes. Pada minggu ke-14, para pelajar diberi tahu bahawa mereka sengaja didedahkan dengan dua mode pengajaran, kajian kes dan tradisional. Kemudian, pelajar dikehendaki menjawab soalan kaji selidik bagi mengetahui pandangan mereka tentang mode pengajaran menggunakan sisipan kes sebenar berbanding mode pengajaran biasa.

Bahan kes

Bahan kes yang digunakan dalam pengajaran ini diperolehi daripada sumber sekunder yang mantap dari segi fakta dan pendedahan liputan. Sumber utama adalah laporan akhbar, majalah dan laporan rasmi yang berwibawa seperti laporan audit. Hal ini dilakukan supaya pelajar memperoleh sebanyak mungkin maklumat bagi tujuan aplikasi prinsip etika dan seterusnya berhujah.

Kaji selidik

Borang kaji selidik telah diedarkan kepada pelajar bagi mendapatkan respons mereka tentang etika pembangunan. Soalan kaji selidik terbahagi kepada dua bahagian, iaitu latar belakang demografi dan pandangan mereka mengenai metod pengajaran menggunakan kes. Bahagian demografi turut mengandungi soalan tentang sumber asuhan moral dan pilihan keutamaan (*rank*) dalam sumber asuhan moral tersebut. Bahagian pandangan pelajar tentang metod pengajaran mengandungi enam soalan tentang persepsi pelajar mengenai mode pengajaran yang diikuti sepanjang lima minggu pertama perkuliahan.

Soalan yang dibina bertujuan mendapatkan pandangan pelajar pada skala jawapan yang terdiri daripada (1) tidak bersetuju, (2) tidak pasti, dan (3) setuju. Jawapan yang diberikan telah dianalisis secara deskriptif bagi menghurai persepsi pelajar berdasarkan pengalaman pembelajaran mereka. Secara tidak langsung jawapan yang dikemukakan pelajar turut memberi refleksi perbandingan terhadap pengalaman mode P&P yang pernah dilalui sebelum ini.

Sampel

Kajian ini telah melibatkan semua pelajar yang mengikuti kursus Etika, Perundangan dan Pembangunan di bawah Program Sains Pembangunan di Pusat Pengajian Sosial, Pembangunan dan Persekitaran, Fakulti Sains Sosial dan Kemasyarakatan. Jumlah pelajar adalah seramai 30 orang. Walau bagaimanapun hanya 28 pelajar (93 peratus) yang respons. Ini disebabkan dua pelajar tidak hadir semasa sesi kuliah tersebut.

Hasil kajian

Latar belakang responden

Jadual 1 menunjukkan aspek demografi responden. Sebanyak 46 peratus responden adalah pelajar lelaki manakala 54 peratus adalah pelajar wanita. Sejumlah 68 peratus daripada pelajar tersebut pernah bekerja secara sementara di pelbagai organisasi. Hampir 93 peratus pelajar menyatakan mereka tidak pernah mengambil subjek khusus etika dan moral di universiti sebelum mereka mengambil kursus Etika, Perundangan & Pembangunan (SKAD 3403). Manakala sebahagian kecil (7 peratus sahaja) menyatakan pernah mengambil kursus berkaitan etika dan kursus yang dinyatakan pernah diambil oleh salah seorang pelajar tersebut ialah “Hubungan Insan” dan seorang pelajar lagi tidak menyatakan nama kursus.

Jadual 1. Ciri responden

N= 28	Bilangan	%
<i>Jantina:</i>		
Lelaki	13	46
Wanita	15	54
<i>Pengalaman bekerja:</i>		
Ya	19	68
Tiada	9	32
<i>Pernah mengambil kursus berkaitan etika sepanjang pengajian berada di universiti (<u>tidak termasuk</u> kursus Etika, Perundangan & Pembangunan):</i>		
Ya	2	7
Tidak	26	93

Asuhan moral

Aspek etika seseorang berkait rapat dengan corak asuhan moral yang mereka terima. Asuhan tersebut menentukan piawai moral individu berkenaan. Dalam kajian ini, kebanyakan responden telah mendapat input piawai moral semasa mereka berada di peringkat sekolah rendah (mode =1). Manakala pendidikan moral yang paling memberi kesan terhadap pembentukan karektor diri mereka sebagaimana hari ini diperolehi semasa mereka berada di peringkat pengajian tinggi (mode =3). Dari sudut keutamaan (*ranking*) pula sumber asuhan moral dalam kehidupan pelajar didapati 93 peratus pelajar memilih ibu bapa sebagai *rank* pertama (Jadual 2). Hanya tujuh peratus responden (iaitu 8 orang) telah memilih ibu

bapa sebagai keutamaan kedua dan ketiga. Ini menunjukkan ibu bapa merupakan sumber asuhan dan pengajar piawai moral utama dalam kehidupan para pelajar terlibat.

Jadual 2. Deskripsi tentang keutamaan ibu bapa dalam asuhan moral

Keutamaan rank	%	% kumulatif
1	93	93
2	4	97
3	4	100

“Guru agama dan moral pula telah diletakkan sebagai pilihan kedua oleh 61 peratus responden selepas ibu bapa (Jadual 3). Manakala “sekolah dan guru akademik” diberi keutamaan rank ketiga oleh 54 peratus daripada responden serta diikuti oleh institusi agama (oleh 61 peratus responden) dan lain-lain (92 peratus). Antara pilihan jawapan yang disebutkan di bawah pengkategorian “lain-lain” ialah kawan-kawan dan pensyarah.

Jadual 3. Deskripsi tentang keutamaan guru agama/moral dalam asuhan moral

Keutamaan rank	%	% kumulatif
1	4	4
2	61	65
3	25	90
4	10	100

Ujian Friedman telah dijalankan ke atas empat sumber yang diberi keutamaan rank paling tinggi oleh responden, iaitu ibu bapa, guru agama/moral, sekolah dan institusi agama bagi melihat sejauh mana signifikannya perbezaan min rank yang diberikan oleh responden. Jadual 4 menunjukkan purata *rank* bagi setiap empat pilihan keutamaan yang dipilih responden.

Jadual 4. Keputusan purata *rank* untuk empat pilihan utama

N= 28	Purata Rank
Ibu bapa	3.89
Guru agama/moral	2.61
Sekolah & guru akademik	2.00
Institusi agama	1.50

Berdasarkan keputusan dalam Jadual 4 didapati purata rank untuk ibu bapa adalah yang tertinggi (min = 3.89). Min rank yang kedua tertinggi ialah “guru agama/moral” dengan min= 2.61. Di samping itu, hasil ujian Friedman pada Jadual 5 menunjukkan wujud perbezaan signifikan min *rank* dalam kalangan empat sumber asuhan moral yang utama ($X^2(3, N=28) = 53.786, p=0.000, P<0.05$).

Jadual 5. Keputusan ujian Friedman

N	28
Chi-Square	53.786
DF	3
Asymp. Sig.	0.000

Analisis

Pandangan pelajar tentang pembelajaran berasaskan kes

Jadual 6 menunjukkan pandangan pelajar mengenai metod pengajaran dan pembelajaran (P&P) menggunakan kes perbincangan.

Jadual 6. Pandangan pelajar mengenai pembelajaran berasaskan kes

Item Pernyataan Tentang Pembelajaran Berasaskan Kes	Tak setuju		Tak pasti		Setuju		Min	SP
	Bil.	%	Bil.	%	Bil.	%		
1. Penggunaan kes membolehkan saya faham sudut aplikasi teori/prinsip dengan berkesan.	1	4.0	1	4.0	26	92.0	2.89	0.41
2. Penggunaan kes membolehkan saya mengaitkan ilmu dalam kelas dengan persekitaran yang lebih luas.	1	4.0	1	4.0	26	92.0	2.89	0.41
3. Penggunaan kes membolehkan saya mengaitkan ilmu dalam kelas dengan realiti sebenar berlaku di alam organisasi/industri.	2	7.0	2	7.0	24	86.0	2.78	0.56
4. Penggunaan kes daripada sumber sekunder memberi saya lebih peluang untuk memahami & berfikir tentang dilema pembangunan.	3	11.0	4	14.0	21	75.0	2.64	0.67
5. Penggunaan kes yang memaparkan isu semasa etika nasional & antarabangsa menyediakan lebih peluang untuk saya menyatakan pandangan kritikal dan berani, berbanding tugas yang melibatkan kerja lapangan di sebuah organisasi tertentu dalam jangka masa kunjungan yang singkat.	4	14.0	5	18.0	19	68.0	2.53	0.74
6. Banyak contoh etika boleh dipelajari dengan jelas melalui paparan kes sumber sekunder berbanding kerja lapangan di sebuah organisasi tertentu kerana pengurusan organisasi selalu enggan berkongsi maklumat sensitif dan tidak baik tentang mereka dengan orang luar.	3	11.0	1	4.0	24	86.0	2.75	0.64

Berdasarkan maklumat dalam Jadual 6, pelajar umumnya mempunyai pandangan yang positif terhadap P&P berasaskan kes. Item pertama dan kedua mendapat persetujuan tertinggi dalam kalangan responden terlibat di mana 92 peratus memilih “bersetuju”. Ini menunjukkan para pelajar dapat menghayati teori dan prinsip apabila menjawab soalan perbincangan sekaligus menjadi pelantar bagi mengaplikasikan teori etika yang dipelajari. Ia juga membolehkan mereka mengintegrasikan ilmu yang dipelajari ke dalam suasana sebenar yang wujud semasa berada di luar. Sebagai contoh, kelemahan prinsip utilitarian yang dikatakan meminggirkan hak kumpulan minoriti dapat divisualisasikan melalui aplikasi menerusi paparan kes sebenar nasional yang melibatkan pembangunan di sebuah kawasan yang dihuni oleh orang asli di Malaysia.

Item seterusnya yang mendapat kesepakatan tinggi “bersetuju” iaitu sebanyak 86 peratus ialah bagi item 3 dan 6. Bagi item 3 para pelajar dapat memahami dilema yang dihadapi oleh mana-mana proses pembangunan yang melibatkan isu etika. Selain itu pelajar juga bersetuju dapat melihat lebih banyak dilema dan isu etika menerusi paparan kes daripada sumber sekunder yang menjadi bahan perbincangan di peringkat nasional mahupun antarabangsa. Ini kerana maklumat mengenai isu tersebut lebih meluas tersebar dan terperinci berbanding apabila pelajar mengikuti perkembangan sebuah organisasi tertentu di lapangan. Antara masalah yang dihadapi pelajar apabila mahu mendapatkan maklumat dalaman sesebuah organisasi ialah keengganan organisasi bekerjasama atau kemungkinan memberi kerjasama yang terbatas

dalam memberikan maklumat tentang etika. Oleh itu, isu yang dilihat adalah tidak tulen dan tidak mencerminkan realiti konflik etika yang sebenarnya dihadapi organisasi terutama apabila wujud batasan masa yang menghadkan pencarian maklumat di lapangan.

Selain itu berdasarkan item 4, sebanyak 75 peratus “bersetuju” perbincangan menggunakan kes sumber sekunder memberi ruang dan peluang untuk pelajar memahami dan berfikir tentang dilema pembangunan secara lebih sistematik. Ini kerana mereka berpeluang membaca serta mencari lebih banyak maklumat bagi mengupas atau menilai isu etika yang dibangkitkan oleh kes. Bahan kes yang telah tersedia bersama soalan menjimatkan masa kerana pelajar tidak perlu melalui proses mengenal pasti dan mendapatkan kerjasama organisasi. Perbincangan kes juga didapati menyediakan peluang untuk pelajar berhujah secara lebih bebas, analitikal dan berani selari dengan prinsip etika yang diaplikasi, kerana tidak ada pihak ketiga yang mendengar atau mengetahui pandangan yang dikemukakan selain pensyarah. Sedangkan jika maklumat tentang isu etika melibatkan hal ehwal dalaman sebuah organisasi yang diperolehi melalui kajian lapangan yang singkat, pelajar terpaksa membataskan prinsip dan hujah yang boleh diperkatakan. Ini tidak memungkinkan lebih banyak maklumat tentang organisasi atau isu berkaitan yang dapat diketahui. Nilai min bagi jawapan pelajar dalam enam item penilaian juga didapati konsisten di antara 2.5 (item nombor 5) dan 2.89 (item nombor 1 dan 2) dengan nilai sisihan piawai yang kecil antara 0.4 dan 0.7.

Perbincangan

Kajian kes (*case study*) telah lama diaplikasi dalam pengajaran Etika Perniagaan yang bersifat normatif dan aplikasi (*applied ethics*). Pendekatan kes berupaya membantu pelajar memahami aplikasi teori dalam konteks realiti alam pekerjaan yang bakal dilalui. Seajar dengan penemuan kajian ini, beberapa faedah dapat dikenal pasti daripada penggunaan kes sebagai bahan pengajaran dan pembelajaran etika normatif, iaitu:

- Dapat melihat lebih banyak konflik dengan paparan maklumat yang lebih terperinci,
- Dapat memberi tumpuan kepada memahami kandungan kursus,
- Berpeluang mengaplikasi prinsip etika dipelajari dalam mempertimbangkan sesuatu kes yang dibincangkan.

Penggunaan kes dalam pengajaran subjek etika penting untuk menonjolkan konflik yang sentiasa wujud dan memerlukan pertimbangan perundangan dan etika. Penggunaan kes selari dengan komitmen untuk meningkatkan tahap kepekaan pelajar terhadap isu etika dan integrasi prinsip etika dalam penaaakulan profesional (*moral reasoning*) yang terkandung dalam dua komponen pertama model pembuatan keputusan etika Rest. Pelajar harus dilatih supaya mampu mengenal pasti isu etika yang wujud dalam sesuatu konflik pembangunan. Sekiranya individu yang bertanggungjawab untuk membuat sesuatu pilihan keputusan tidak sedar wujudnya isu etika dalam konflik pembangunan terlibat, beliau akan cenderung untuk mengabaikan isu tersebut begitu sahaja. Selanjutnya segala pertimbangan dan budi bicara beliau tidak akan meliputi penilaian dari perspektif etika. Implikasinya, keputusan yang diambil cenderung untuk meminggirkan hak kumpulan tertentu ataupun berlaku tidak adil kepada sesetengah individu. Justeru itu, dua peringkat pertama iaitu membina sensitiviti etika dan penaaakulan moral adalah asas kepada komitmen individu untuk memilih perlakuan atau keputusan beretika atau sebaliknya.

Oleh itu pengajaran menggunakan kajian kes (*case study*) dan menjawab soalan kes dapat memberi ruang pelajar bereksperimen tentang prinsip etika yang dipelajari dalam satu konteks nyata dan sebenar berlaku dalam persekitaran mereka. Ini disebabkan melalui usaha menjawab soalan perbincangan, pelajar akan masuk ke fasa “peka etika” dan berusaha menilai isu berdasarkan prinsip etika yang dipelajari. Selain itu penggunaan kajian kes membolehkan banyak isu etika diterokai pada sesuatu semester pembelajaran yang panjangnya 14 minggu, berbanding jika pelajar menggunakan diajar menggunakan pendekatan tradisional. Apatah lagi jika pelajar terpaksa mengunjungi organisasi sebenar yang memerlukan lebih banyak masa. Malah untuk mendapatkan kerjasama organisasi terlibat juga sangat sukar kerana isu etika boleh jadi sangat sensitif. Pendedahan kepada “orang luar” secara tidak langsung

juga boleh menjatuhkan imej organisasi dan individu terbabit. Pencarian maklumat primer di lapangan dalam isu etika amat terdedah kepada prinsip *social desirability bias* kerana orang waras tidak mungkin mendedahkan atau mahu berkongsi maklumat buruk tentang diri dan organisasi mereka kepada pihak luar.

Walau bagaimanapun, pengajaran menggunakan kes untuk kursus etika pembangunan masih di peringkat awal. Banyak penambahbaikan diperlukan khususnya dari segi menulis koleksi kes-kes bersesuaian bagi kegunaan pengajaran dan pembelajaran. Cabaran utama dalam menulis kes P&P yang bersesuaian berpunca daripada sifat isu etika yang sensitif. Secara perbandingan, pembangunan kes untuk subjek etika lebih sukar kerana isunya tidak sekadar berkaitan kecekapan dan keberkesanan sesuatu pilihan tindakan, tetapi menyentuh betul dan salah sesuatu pilihan dari sudut prinsip moral. Perolehan maklumat primer daripada organisasi sebenar dijangka sukar dan terdedah kepada *social desirability bias*. Sehubungan itu, pembinaan kes bagi P&P dalam subjek etika pembangunan boleh dibuat dengan mengambil kes-kes sebenar yang faktanya ada dipaparkan di media massa di peringkat nasional mahupun antarabangsa. Pembinaan kes tersebut masih lagi melibatkan peristiwa dan organisasi sebenar, tetapi data diperolehi daripada sumber sekunder.

Kesimpulan

Makalah ini membincangkan tentang eksperimen menggunakan kes dalam P&P subjek kursus etika pembangunan. Ia secara tidak langsung dapat memberikan gambaran tentang kesediaan dan kehendak pelajar terhadap mode P&P pengajaran kursus etika pembangunan yang berbeza daripada mode pengajaran tradisional. Penggunaan kes memberikan ruang aplikasi prinsip etika dan penghayatan semangat etika yang lebih jelas kepada pelajar. Berdasarkan kajian eksplorasi ini didapati pelajar bersedia dan berkemahuan untuk mengikuti teknik pengajaran berasaskan perbincangan kes seperti mana yang lazim digunakan dalam pengajaran disiplin pengurusan.

Penghargaan

Kajian ini dibiayai oleh geran PTS-2013-043. Pengarang merakamkan setinggi penghargaan kepada semua pihak yang terlibat dengan penyelidikan ini.

Rujukan

- Borhan Abu Samah (2009) Terungkapkah skandal Bank Century? *Utusan Malaysia*. 5 Disember.
- Callanan GA, Tomkowicz SM (2011) Legal yes, ethical no: Using the case of debit card overdraft fees as a business ethics teaching tools. *Journal of the Academy of Business Education* 12, 85-100.
- Charles L (2011) Two ex-Iskandar bosses held. *The Star*. 28 December.
- Culpan R, Trussle J (2005) Applying the agency and stakeholder theories to enron debacle. An ethical perspective. *Business and Society Review* 110 (1), 59-76.
- DesJardins JR, Diedrich E (2003) Learning what it really costs: teaching business ethics with life-cycle case studies. *Journal of Business Ethics* 48, 33-42.
- Gaudine A, Thorne, L (2001) Emotion and ethical decision-making in organizations. *Journal of Business Ethics* 31 (2), 175-187.
- Ganguly K (2013) A case study approach for understanding inbound supply risk assessment. *Decision* 40 (1/2), 85-97. [doi: 10.1007/s40622-013-0012-2].
- Handoyo SS (2009) Century Bank, a wake up call to good governance. *The Jakarta Post*. 10 July.

- Kracher B, Chatterjee A, Lundquist AR (2002) Factors related to the cognitive moral development of business students and business professional in India and the United States: Nationality, education, sex and gender. *Journal of Business Ethics* **35**, 255-268.
- Lan G, Gowing M, Rieger F, McMahon S, King N (2010) Values, value types and moral reasoning of MBA students. *Business Ethics: A European Review* **19** (2), 183-198.
- Lowry D (2003) An investigation of student moral awareness and associated factors in two cohorts of an undergraduate business degree in a British university: Implications for business ethics curriculum design. *Journal of Business Ethics* **48**, 7-19.
- MacLagan P (2003) Varieties of moral issue and dilemma: A framework for the analysis of case material in business ethics education. *Journal of Business Ethics* **48**, 21-32.
- Mayhew M, King P (2008) How curricular content and pedagogical strategies affect moral reasoning development in college students. *Journal of Moral Education* **37** (1), 17-40.
- McCarthy PR, McCarthy HM (2006) When case studies are not enough: Integrating experiential learning into business curricula. *Journal of Education for Business* **81** (4), 201-204.
- Peterson RT, Govindarajulu L (2003) Historical cases as teaching tools in management courses - An appraisal. *Journal of Education for Business* **78** (3), 170-173.
- Scmidt CD, McAdams CR, Foster V (2009) Promoting the moral reasoning of undergraduate business students through a deliberate psychological education-based classroom intervention. *Journal of Moral Education* **38** (3), 315-334.
- Sira Habibu (2009) Misuse of funds at quarry firm. *The Star*. 21 October.
- Sridharan UV, Dickes L, Caines WR (2002) The social impact of business failure: Enron. *American Journal of Business* **17** (2), 1-14.
- Suraiya Ishak, Mohd Yusof Husain (2013) Moral awareness among future development agents: An action study. *Asian Journal of Business Ethics* **2**, 79-89.
- Suraiya Ishak, Ahmad Rafli Che Omar, Azhar Ahmad (2011) Directors' fiduciary duties to perform in the best interest of the companies: An inter-related relationship between ethics and governance. *International Business and Management* **3** (1), 111-117.
- Suraiya Ishak (2012) Beretika tonggak pembangunan. *Milenia Muslim*, pp. 38-40. Mei.
- Rest J (1986) *Moral development. Advances in research and theory*. Praeger, New York.
- Velasquez M (2002) *Business ethics. Concepts and cases*. Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.
- Wani Muthiah (2009) PKFZ project director charged. *The Star*. 15 December.
- Yeng Ai Chun (2009) RM 42,320 for a laptop. *The Star*. 22 October.
- Yin RK (2009) *Case study research. Design and methods*. Applied Social Research Methods Series. Volume 5. Sage, Los Angeles. pp. 3-24.